

Гаркуша В'ячеслав Вікторович
доцент кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕВИКОНАННЯМ БАТЬКАМИ АБО ОСОБАМИ, ЩО ЇХ ЗАМІНЮЮТЬ ОBOB'ЯЗКІВ ЩОДО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ

Важливим обов'язком держави є забезпечення належних умов для розвитку та життя дітей та молоді, а також своєчасне та ефективне реагування на девіантну поведінку підлітків. Оскільки саме в цей час є ще шанс виправити особу і не пустити її на злочинний шлях в дорослому житті.

На девіантну поведінку неповнолітніх осіб впливає багато факторів, до яких слід віднести індивідуальний чинник, який діє на рівні психобіологічних передумов девіантної поведінки, які ускладнюють соціальну та психологічну адаптацію індивіда; педагогічний чинник, який проявляється в дефектах шкільного і сімейного виховання; психологічний чинник, що розкриває несприятливі особливості взаємодії індивіда зі своїм найближчим оточенням в сім'ї, на вулиці, в колективі, і який, перш за все виявляється в активновибірчому відношенні індивіда до середовища спілкування, до норм і цінностей свого оточення, до психолого-педагогічних впливів сім'ї, школи, громадськості; соціальний чинник, який визначається соціальними, економічними, політичними умовами існування суспільства [1, с. 634-635].

Ключовим серед цих факторів, на мій погляд, буде так званий сімейний фактор, тобто сімейне виховання, взаємодія з батьками чи особами, що їх замінюють. Саме батьки чи особи, що їх замінюють є тими людьми, які прищеплюють підлітку життєві та соціальні цінності, правову та моральну культуру, етичні принципи та принципи гуманізму, правила поведінки в суспільстві та розуміння що є добром, а що злом, що є правомірною поведінкою, а що правопорушенням. Окрім цих знань, батьки ще повинні забезпечити необхідні умови для життя та розвитку дитини, її навчання та виховання.

Держава повинна своєчасно та ефективно реагувати на порушення батьками чи особами, що їх замінюють своїх обов'язків щодо виховання дітей та забезпечення належних умов для їх життя та виховання, вживати заходів щодо усунення цих порушень та в необхідних випадках притягати батьків до відповідальності. Адміністративна відповідальність виступає превентивним та стимулюючим заходом впливу на батьків. Її слід віднести до першочергових заходів реакції держави в особі працівників поліції разом із соціальними службами на порушення батьками чи особами, що їх замінюють обов'язків щодо виховання своїх дітей та забезпечення їх належними умовами життя та

виховання. А критерій ефективності застосування адміністративної відповідальності є усвідомлення батьками негативних наслідків своїх порушень та недопущення вчинення їх у майбутньому.

Адміністративна відповідальність батьків чи осіб, що їх замінюють за невиконання обов'язків щодо виховання дітей передбачена в статті 184 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП). Аналіз судової практики свідчить про неоднозначне правозастосування даної норми, а також наявність законодавчих недоліків та прогалин у сфері, що регулює зазначені суспільні відносини. У зв'язку з цим виникає необхідність додаткового дослідження практики правозастосування статті 184 КУпАП, з'ясування правових проблем кваліфікації адміністративних правопорушень, пов'язаних з невиконанням батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей.

Аналіз судової практики показує, що найбільше справ, які суд закриває, розглядаючи правопорушення, передбачені статтею 184 КУпАП припадає саме на частину першу зазначеної норми, диспозиція якої визначена як ухилення батьків або осіб, які їх замінюють, від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей [2].

Термінологічна конструкція диспозиції цієї норми є не досить вдалою, адже в законодавстві взагалі відсутнє визначення поняття «неповнолітні діти». Натомість в Законі України «Про охорону дитинства» є визначення поняття дитини - особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше [3]. За приписами статті 6 Сімейного кодексу України малолітньою вважається дитина до досягнення нею чотирнадцяти років. Неповнолітньою вважається дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років [4].

Таким чином, якщо буквально розуміти диспозицію частини 1 статті 184 КУпАП, виходить, що до адміністративної відповідальності можна притягнути батьків тільки в тому разі, коли вони ухиляються від виконання своїх обов'язків щодо виховання тільки неповнолітніх дітей, тобто віком від 14 до 18 років. Якщо ж дитині менше 14 років, за визначенням законодавства вона є малолітньою і відповідно це не вважається правопорушенням в розумінні частини 1 статті 184 КУпАП.

Суди часто саме так тлумачать зазначену норму та закривають провадження за відсутністю складу адміністративного правопорушення, якщо дитині відносно якої батьки ухиляються від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей менше 14 років. Як приклад можна привести постанову у справі про адміністративне правопорушення Солонянського районного суду Дніпропетровської області у справі № 192/1043/20: з протоколу про адміністративне правопорушення вбачається, що ОСОБА_1 притягується до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст.184 КУпАП за ухилення від виконання батьківських обов'язків відносно своїх дітей: ОСОБА_2, ІН-

ФОРМАЦІЯ_2, ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_3, які у відповідність до ст. 6 СК України є малолітніми.

За таких підстав, суд немає можливості прийти до висновку про наявність в діях ОСОБА_1 складу адміністративного правопорушення передбаченого ч. 1 ст. 184 КУпАП враховуючи, що необхідний склад адміністративного правопорушення в її діях відсутній, у зв'язку з чим провадження в справі згідно ст. 247 КУпАП підлягає закриттю [5].

Неоднозначним є і питання про те, від виконання яких обов'язків щодо своїх неповнолітніх дітей повинні ухилятися батьки для того, аби їх можна було кваліфікувати за ч. 1 ст. 184 КУпАП. І, якщо аналізувати зміст вказаної норми, то ухиленням від виконання батьківських обов'язків не повинна вважатися будь-яка дія, а вважатиметься невиконання обов'язків, чітко передбачених законодавством і лише тих, які стосуються забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання дітей [6].

Також зазначимо, що відповідно до абзацу 45 частини 1 статті 255 КУпАП право на складення протоколу про адміністративне правопорушення за частиною 4 статті 184 КУпАП, яка передбачає відповідальність має тільки слідчий. Але на практиці протоколи за цією нормою складають працівники поліції, які не є слідчими або ж не надали суду відповідних доказів про це, внаслідок чого суд закриває справу.

Отже, для усунення законодавчих недоліків та удосконалення практики застосування статті 184 КУпАП вважаємо, що необхідно внести зміни до частини 1 зазначеної норми, виклавши її в такій редакції:

«Ухилення батьків або осіб, які їх замінюють, від виконання обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання малолітніх та неповнолітніх дітей».

Також вважаємо, що на законодавчому рівні потрібно уповноважити на складення протоколу за частиною 4 статті 184 КУпАП інших працівників поліції, окрім слідчих. Для цього необхідно внести зміни до пункту 1 частини 1 статті 255 КУпАП, а саме: слова «частини перша - третя, сьома статті 184», замінити словами «частини перша - четверта, сьома статті 184».

1. Чайковська О.М. Складові системи чинників девіантної поведінки підлітків. Проблеми сучасної психології. 2015. Випуск 28. С. 627–637.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-Х. Відомості Верховної Ради УРСР від 18.12.1984. № 51. Ст. 1122.

3. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

4. Сімейний кодекс України. Закон від 10.01.2002 №2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/print>

5. Постанова Солонянського районного суду Дніпропетровської області у справі про адміністративні правопорушення від 10.07.2020 № 192/1043/20. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90314578>

6. Глотов М. Ухилення від виконання батьківських обов'язків. Адміністративна відповідальність: проблемні питання правозастосування. URL: <https://glotov.wordpress.com/2015/03/31/ухилення-від-виконання-батьківських/>